

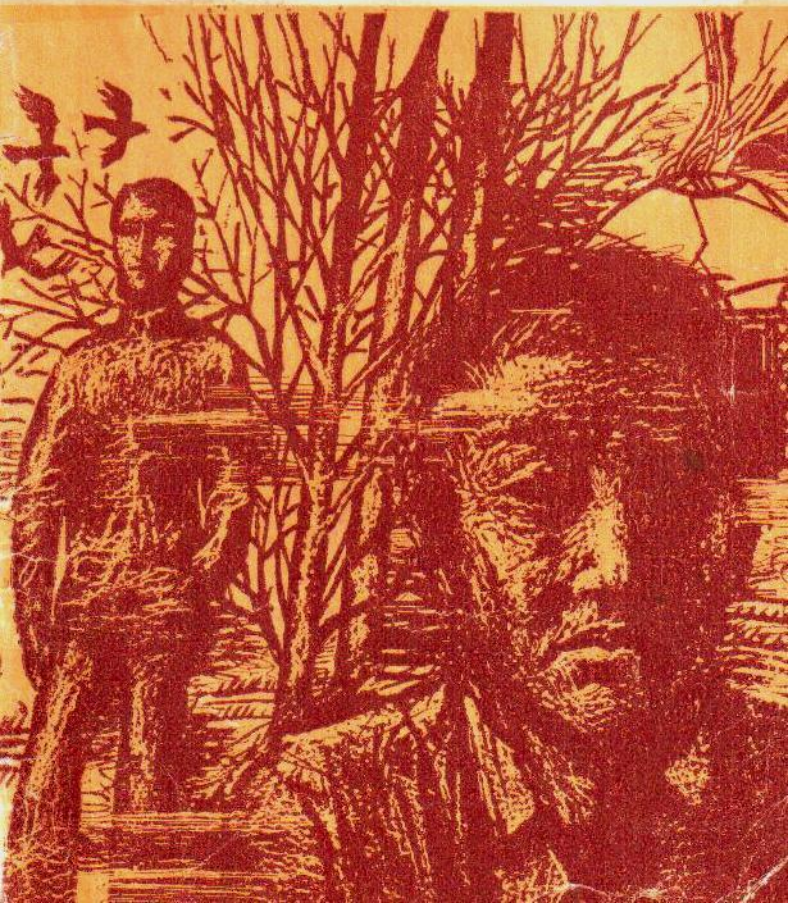
№ 21

Есенқұл Жақыпбеков

**АҒЫМНАН
ЖАРЫЛАМЫН**

ӨРКЕН

Есенқұл Жақыпбеков

АҒЫМНАН ЖАРЫЛАМЫН

Өлеңдер
мен
баллада

„Жалын“
Алматы
1987

84. Қаз 7—5
Ж 21

Пікір жазған — Әділғазы Қайырбеков

Жақыпбеков Есенқұл.

Ж 21 Ағымнан жарыламын: Өлеңдер.— Алматы: Жалын, 1987.—64 бет.

Жинақ «Өмірім менің өлеңім» және «Махаббат, жастық әлемім» атты екі бөлімге жіктелген.

Мұның алғашқысына автордың туған мекен сұлулығын, замандастарымыздың арман-мұратын тілге тиек ететін өлеңдері топтастырылды. Ал соңғы бөлім кілең нәзік сезім лүпілінен құйылған лирикалық туындылардан тұрады.

Ж $\frac{4702230200-003}{408(05)87}$ 226—87

84 Қаз 7—5

© «Жалын» баспасы, 1987

Бірінші бөлім P
ӨМІРІМ МЕНІҢ ӨЛЕҢІМ

АҚТАРЫЛУ

Жабы тірлік жырға мойын бұрғызбай,
Бір күннен соң өтіп жатыр бір күн жай.
Жарқын ойлар, жарқ етіп бір келсейші,
Көк аспанды жарып аққан жұлдыздай.

Арман деген ақ кемеңіз жырдағы
Желкеніңіз жел керек боп тұрғаны.
Талай рет жыр арнадық қыздарға,
Қызғалдақтай жанып тұрған қырдағы.

Елемейтін сынды мені еш пенде,
Ескермейді кейде дулы кештерде.
Бабам Жамбыл басындағы бақ-дәулет,
Баласынан басқа жанға көшкен бе?!

Бабалардың артқан жүгі батпандай
Көтерейін

Соқ, жүрегім, соқ, талмай!
Сүйінбайлар салып кеткен жолдардың
Бір сүрлеуі жүрегімде жатқандай.

Құлан жырдың қолтығын бір жазайын,
Тушы алдымнан өз жұлдызым, өз айым.
Ақындардың көрмесіндей өз өлкем,
Бір ақынға болсын тағы көзайым.

«Сөз кезегі өзіңде енді, қырғиым»,—
Десе де жұрт тумай жүр-ау жыр құйын.
Ұлыларға оңай емес,

Ендеше,
Ұлылардың ұрпағына тым қиын.

Таңдайынан тамып түсер тасқа өлең,
Жайсаңдардан жөнеу алған жас пері ем.
Текті сөздің бір тарауын айтайын,
Тыңда, далам! Тыңда, Қастек, Қаскелең!

КОММУНИСПЕН ӘҢГІМЕ

Шалқар мұхит шамырқанып жатқандай,
Шабыттана сен сөйлеген шақ қандай?!
Ұлы жиын мінбесінен үн қаттың,
Кеуделеген кедергіден жасқанбай.

Тарих өзі тәрбиелеп, ерен ғып,
Иығыңа артты ауыр нелер жүк.
Соқпағы мол сол тарихтың өзіндей
Көрем сенен кемеңгерлік, тереңдік.

Тіршіліктің құлпырса деп бақ гүлі,
Жүрегіңнің басылмай жүр аптығы.
Сондықтан да сенің айтар сөзіңнің
Жер бетінде ешкімге жоқ жаттығы.

Қара жерді баспасын деп қайғы-мұң
Күресумен артты әрқашан айбының.
Көгершіндей көп шарладың жер үстін,
Көлбей өтіп көк мұхиттар айдынын.

Асу, асу шықса да алдан өткел — сын,
Асыл ойың жер түбіне жеткен шын.
Азабы көп адамзаттың

Әуелден

Ақ халатты емшісі боп кеткенсін.

Тұлғалы әлем тұрмауы үшін түн кешіп,
Жер-жаһанмен жүрсің солай үндесіп.
Жәдігөйлер тыншымайды бірақ та,
Жәудір көзді дүниені мұнды етіп.

Авторлары небір сойқан сұмдықтың
Аярлықты бара жатыр үдгіп тым.
Шидің түбін тіміскіген ұры иттей
Шнырлайды төңірегін Шындықтың.

Ұлы ойшылым, ұғасың гой соны анық,
Келбетіңнен көрем сенің даналық.
Бейбіт өмір бәйтерегі — өзіңсің,
Жұмыр жердің үстіндегі ең алып!

АРДАГЕРЛЕР

Жарық дүние күлкіге, әнге байып,
Жылдар зулап барады таңғажайып.
Сонау соғыс жылдары алыстады,
Алыстатқан жандар да қалды азайып.

Осы өмірді жеткізген өрге сүйреп,
Көп еді ерлер,
Кернеген кеудесін кек.
Осы күнде от жүрек сол ағалар
Көшелерде түсіп жүр көзге сирек.

Аз-ау сондай ағалар — алып шынар,
Тарланбоздар бағасын әлі ұқтырар.
Әлі кейін елесін іздер оның
Табанынан таусылып тарихшылар.

Сақтап қалған жарық күн, жарқын айды
Ойлар ұрпақ солардың нарқы жайлы.
Боздақтардың бейіті басында бір
Екі тізең еріксіз қалтырайды.

Тіршілікте қай адам тойды арманға,
Түнереді өткенін ойлағанда.
Медаль таққан қарт солдат маршал құсап,
Мерсйі асып жүреді мейрамдарда.

Мың бір әжім маңдайын әдіптеген,
Жүреді олар сырласып даңқпенен.
Жүрегімнің жанар тау дүмпуімен
Көрген сайын соларға салют берем.

Сиреп бара жатса да сол ағалар
Кездері жоқ тірліктен шола қалар.
Қолтықтағы көнетоз балдағымен
Көзге шұқып ажалды келеді олар.

ПАНФИЛОВШЫЛАР ПАРКІНДЕ

Салтанатпен мүлгиді үнсіз сая бақ,
Дем дірілін сезгендеймін сол бақтың.
Мәңгілік от алақанмен аялап,
Маңдайынан сипайтындай солдаттың.

Тыныш мұнда, тыншып жатыр даңқты ер,
Тұғыр тасты жылытады нұр қонып.
Гүрілдеген гүрзі тұмсық танктер
Шөп астына шөгіп кетті күл болып.

Белгісіз сан сарбаздардың осы күн
Белгілері көкті барып тіреді.

Мен білмейтін, сен білмейтін есімін
Жер-ананың көкірегі біледі.

Біледі ұлын, біледі ғой Ұлы Ана,
Ұландарын ұмытпайды халқымыз.
Аспандаған атақ емес, сірә да,
Белгісіздік — біздің ұлы даңқымыз.

Сабыр, достым, тый жаныңның күлкісін,
Мұнда үнсіз ойға батар ақындар.
Мазалама,
Біреді сәтке тыншысын
Тыныштықты қорғап қалған Батырлар.

ҰЛЫ БАСТАМА

Сан ғасырлардың талқандап шығып тылсымын,
Социализм жайғанда жаңа бұршігін,
Осы бастама жылдардан жылға жалғасың,
Революцияның бізге алып келген дүрсілін.

Көсем еліне кірпігін көкте Күн тігіп,
Еңбек әнімен толқиды бүгін тіршілік.
Жер-ана соны сезетін болар
Егер де
Данышпан үшін егетін болсаң бір шыбық.

Жан досым, бүгін қопарып жердің қыртысын
Жаныңды сенің жанартау-жігер сілкісін.
Кемеңгер үшін егейік бүгін бір-бір гүл,
Өмірдің дәнін еккен ол бүкіл жұрт үшін.

КЫЗЫЛ ТУЛАР

«Мына өмірдің бал-шырынын татайық,
Дамылдайық, алаңсыз бір жатайық»,—
Десең дағы,
Ал қызыл ту алдымнан
Шыққан кезде алам бір сәт қатайып.

Әділдіктің арпалысын шын аңсап,
Албырт оймен тұрам іштей ұран сап.
Аманкелді мінген асау пырақтың
Құлынына тұрғандаймын жүген сап.

Шымыр дауыс шыққандай бір саңқ етіп,
Корчагиншіл көңілімнің даңқы өсіп,
Сәйгүлікпен болам самғап кетердей,
Қылпылдаған қылышымды қамшы етіп.

Желп-желп етіп желмен, байыз таба алмай
Желбіресе қызыл тулар алаудай
Тачанкалар тастап шығып музейді,
Тар көшемен жүйткіп келіп қалардай.

Жүрсе егер бір босап, бір қатайып,
Ақын үшін бола қоймас аса айып.
Отызда да ойымда жүр шапқылап,
Алты жасар, ағаш атты «Чапаев».

АНАМА

Тағдырдың батып тырнағы,
Өртенді үйің — орманың,
Жадыңнан шықпай жүр ме әлі
Жарылған даусы бомбаның.

Өзегің мұңға өртеніп,
Ағарды шашың сары алтын.
Үміттің көбі ерте өліп,
Сарыуайым болды самал түн.

Алапат, ойран атыста
Айрылып он бір баладан,
Қарайда-қарай батысқа
Қайғыдан қайтты өз анаң.

Туысты

Жүрген панаң боп

Жалмады соғыс жайыны.

Алдыңнан соқты самал боп,

Қазақтың «айналайыны».

Толғайды бүгін шаттық үн,

Ілгері бастап ізгі елің.

Қазақи ата дәстүрін

Үйренді сенен жүз келін,

Ақын боп бүгін сөйледім

Күмбірлеп кеудем шанақша.

Тереңнен тартып ой кенін,

Жыр жазып келем қазақша.

Бүгінде менің тұлғамда

Бейнең бар сенің арайлы.

Украин, орыс туғандар

Өзімсіп маған қарайды.

Әкем де қырдың қазағы,

Орыс та емес көп бөтен.

Барлығын соның жарады

Қаратып жерге кетпесем!

Балдан тәтті көрінген қауын көгі,
 Бала кезде бар бақыт ауылда еді.
 Бізге сабақ беретін сол жылдары
 Сұм соғыстың жаралы жауынгері.

Қылығымыз ауылға «атақты» еткен,
 Достар, саған барғам жоқ, босап көптен.
 Жеті сотқар оқушы ек бір класта,
 «Жеті қортық» біреулер атап кеткен.

Еңселі еді, мұғалім пішінді еді,
 Қажыса да қарт солдат күшінде еді.
 Қандай қиын кезде де қайран батыр
 Қабағы мен еңсесін түсірмеді.

Арам іске арнаған күйкі өмірін,
 Ата жаудың көрген ол ит өлімін.
 Қанша уақыт кесе де
 Үстіндегі
 Қыры сынбай жүретін кителінің.

Үмітіндей болсақ та оның күткен,
 Өтпейтұғын кей күндер жеңілдікпен.
 Ашуланса, еденді бір қоятын
 Астындағы ап-ауыр орындықпен.

Ал сонан соң аузыңнан шығар үнді,
 Күлеріңді білмейсің, жыларыңды.
 Балалық қой,
 Кейде біз тілейтінбіз
 Сырқаттанып қалса деп мұғалімді.

Жан-жағында тұрғандай жақұт тұнып,
 Жанарында тұратын бақыт күліп.

Жарқын жүзбен қарайтын бәрімізге,
Жарақаты жанына батып тұрып!..

Ал содан соң ала алмай, сірә, тыным,
Қайдан білдік боларын мұраты — мұң.
Жасырынған кеудеде жауыменен,
Ала таңға айқасып шығатынын.

Соғыстағы сойқанның көбін кешкен
Келіп еді арқауы сөгілместен.
Майдандағы секілді,
Аурудан да
Өлді қартың ақыры шегінбестен.

КЕПТЕРЛЕР

Тыныш әлем, тыныш бүгін көк пен жер,
Тыныш өтіп жатыр қыс пен көктемдер.
Жарқын күліп келе жаттым көшеде
Жан-жағымнан қоршап алды кептерлер.

Келе берген кептерлерге жаутаңдап,
Жемім болмай қатты састым қалтамда.
Ақ құстарым, аярым жоқ сендерден
Бар дәулетті ортаңа әкеп салсам да.

Барымды әкеп жолдарыңа шашсам ба,
Бар қамбаның аузын түгел ашсам ба?
Құс ішінде сендер қамсыз болыңдар,
Шаруам жоқ басқа құс пен басқа анда!

Қалтада емес, қамбада аздап дәнiм бар,
Қазынаның мендегi осы бәрiн де ал.
Адамдардан үрiкпейтiн, ақ құсым,
Сол сенiмде мәңгi-бақи қалыңдар.
Қанатыңды қандамасын залымдар!

ШЕКАРА КӨРІНІСТЕРІ

Қашаннан тойлы, жырлы ауыл
Нарынқол тағы тынымсыз.
Бер жақтағы ауыл ду да ду,
...Ар жақтағы ауыл тек үнсіз.

Қос өркеш сонау дөңес, бел
Күдікті,
Бейне Қособа.
Анау үй, анау теректер —
Бөтен ел, бөтен босаға.

Екі елді түгел көлдетіп,
Ақ сағым ағып барады.
Шекара сымын тербетіп,
Шегіртке ызың қағады.

Бағыштап әзіл — шаншуын,
Дастарқан үстін жайнатып,
Ар жақтан келген тау суын
Ақ жеңгем жатыр қайнатып.

Жаз жайлау бейне түс кілем,
Жайдары таңның самалы.
Қаз-қатар сымның үстімен
Қарлығаш ұшып барады.

Арғы да бергі жайлауың
Ол үшін туған төріндей.
Көрші елдің кезіп қойнауын,
Сәлден соң кетті көрінбей.

Болса да бәрі таныс маң,
Арада аздап құрсау бар.
Біздің ел жаққа алыстан
Арқасын беріп тұр таулар.

Ауды, эне, біздің жаққа күн,
Жүзінен жерге нұр тамып.
Ар жаққа кеткен ақ сағым
Оралған сынды бұрқанып...

Қарлығашқа да сол әлгі
Болмады-ау онда пана-түн.
Қайтадан елге оралды,
Асыға қағып қанатын.

Түнеріп ала бағана,
Тұрса да таулар арбасып,
Осылай екі арада
Тіршілік жатыр жалғасып.

«БІРЛІККЕ» БАРА ЖАТҚАНДА

Көне сүрлеу барады ағып суша алға,
Жұпар иіс бұрқырайды жусанда.
Айналаның бәрі таңсық бүгінде,
Осында өсіп, осы ауылда тусам да.

Сыңғыр-сыңғыр сырнай тартып шилері,
Сырлы «Ашыны» сырбаз әуен биледі.
Қылта тұстан көрінеді қылт етіп,
Қызыл андып қырды кезген шие бөрі.

Күн еңкейіп болып қалды екінді,
Қызыл сәуле аймалайды бетінді.
Өркеш таулар өлең сүйгіш жүректің
Кардиограмма толқындары секілді...

Табиғатқа айтып арман — сырларын,
Бұлттар көші барады ұшып бір қалың.

Алыстағы тракторлар дауысы
Жыр етуде молшылықтың қырманын.

Жабы бұлттың жанарынан жас жаумай,
Қаңсып қалған қазірден-ақ бастау қай.
Шілде шыға бәсеңсіген арыны
Шұңғыл сайлар орта түскен астаудай.

Бұраң-бұраң жолдары көп тірлікте,
Біреу бағыт ұстаған-ау «Бірлікке».
Құдды өзімдей
Қара жолдың үстінде
Құлдырандап бара жатыр бір нүкте.

Іштей толғап бара ма екен ол да жыр,
Іңкәр елге жеткізер-ау жол қазір.
Әудем жерден жеті айда бір жетпеген
Әлде мендей жайбасар ма ол да бір.

Жалғыз белес жеткізбейді мың белдей,
«Бірлігіме» кеткем қалай бір келмей?!
Сағынғаннан
Кеңістікті жанарым
Тесіп өтіп бара жатыр туннельдей...

СУЫҚТӨБЕМЕН СЫРЛАСУ

Қатал жылдар, тар кезеңде шындалған
Қайрат көрем қатыгездеу тұлғаңнан.
Қатпар-қатпар әжім қапты-ау бетінде
«Қарасайлап» ұран салған жылдардан.

Жатса да өтіп сан ғасырлар, сан жыл, ай,
Сен тұрсың-ау жыл он екі ай қалғымай.
Қайсарлықты маған берсе сендегі
Үнсіз-тілсіз тұрмас едім мен бұлай.

Иығыңа түссе де өмір салмағы,
Құштарлықпен қарсы аласың таңды әлі.
Несібемнен жүрмес едім құр қалып,
Дәл өзіндей өр бола алсам мен дағы.

Өзегімді тілгілейді неге мұң,
Өзге тұрмақ өзім білмен себебін.
Отыз келіп, орда бұзар шағымда
Олпы-солпы тірлік кешіп келемін.

Жанын жырға құрбан етер адамға,
Тау мінезі қажет екен әмәнда.
Етек-жеңі сен секілді кеңдікті
Көрсете алсақ, бізде де арман жоқ онда!

МЕКЕНІМ

Мен туған жер — етегінде таулардың,
Арасында жабайы өскен баулардың.
Былай тұрсын Қазақстан картасы,
Картасында жоқ шығар ол ауданның.

Барады оған машақаты мол соқпақ,
Жүрексіз жан шыға алмайды қорқақтап,
Өзгелерге айшылық жол секілді,
Өзім бірақ жетіп барам төрт аттап.

Бұралаңдап жасыл шөппен жоғалып,
Қылта тұста жатыр бұлақ ағарып.
Көңілімде келеді ол әмәнда
Адуынды үлкен өзен саналып.

Ақ толқынын жатпаған соң ағытып,
«Құтырған» деп ат қойыпты қағытып.
Жабыла бір мақтау айтып жатсақ та
Жұлқынардай жанбай қойды бағы түк.

Мен туған жер — Суықтөбе сыртында,
Сол ауылда келеді өсіп бір тұлға.
Не айтпағыңды сезіп тұрмын қонағым,
Бір сыр бар-ау ұры күлкі сыртында.

«Есенқұл-ау, осы ма аулың?» — дейсің-ау,
(Осылай да қойылады кей сұрау)
Байқауымша, тереңіне үңілмей
Бетін қалқып кететұғын «дөйсің-ау».

Қарама, дос, мейлі өлкеме тамсанып,
Дәлелдеп те жатпан оны жан салып.
Осы — менің туған жерім,
Өлеңмен
Өмір бойы өтетұғын жар салып.

АМАН БОЛ, АҒА!

Аманбысың сен әлі, ағатайым «Волгалы»,
Ұмыта алмай келемін «ерлігіңді» сондағы.
Орта жолда тұр едім: «Отыр!— дедің,— Бол, кеттік»,—
Шын кісілік көрсетіп өзің өзің болғалы.

Жүрмеген соң дәл сендей дәулет құрап, бақ құрап,
Жаяу-жалпы жүрміз ғой ой мен қырға шапқылап.
Самай шашың ағарып кете жаздап тоқтадың,
Машинаның есігін жауып едім қаттырақ.

Бізде арман бар ма екен, барда өзіңдей «жақсы» аға,
Дүниенің есебін дәл өзіңдей тапсақ, ә?!

Жиған-терген байлығың шалқып кетті,
Өйткені,
Іліп алып кетесің көлденең шөп жатса да.

Төрт кластық біліммен төр басына кеп жеткен,
Неткен епті жан едің, жылпос едің сен неткен?!

«Табыс тапсам, шіркін-ай!»— деп ойлаған жандайсың,
Жатқаныңда-ақ шыға алмай шыр-шыр етіп жөргектен.

Көзге ілетін сен бе едің көлігі жоқ «кедейді»,
Көңілің толмай көркіме сұрақтарың көбейді:
«Бірінен соң өлеңнің бірін жазып жатырсың,
Біреуіне сонда олар қанша ақша төлейді?»

Қаламақы алуды жүрмесем де мият қып,
Айттым мен де өсіріп, жиып қойып ұятты.
...Батпақ жолда машинаң бара жатты гүжілдеп,
Қиға барып қонатын қара қоңыз сияқты.

Жасанды қас, жалған мең, жалған бұрым...
Табиғаттың бергені — арман бүгін.
Қай сылқымға білмейсің айтарыңды
Хас сұлулар азайып қалғандығын.

Кеткен болса бой ұрып осы «өнерге»,
Таңданба сен тар шалбар шешелерге.
Уыз ембей жасанды сүт емгендер
Шабар дейсің шығандап неше белге.

Таңданба сен,
Көңілімде тұнып бір таң
Жымысқыға сырттай бір жылап тұрсам.
Айғай салар жерлерде аузым жауып,
Жылайтұғын жерлерде күліп тұрсам.

Еліктеу ме ата салт — кешегі елге,
Сақалды боп кетіп жүр көселер де.
Маңдай шашы сұйылған жеңгелерім
Кекілді боп шығады көшелерге.

Жаңа жылдың алдында, нұр сағатта
Жасанды бір кетеді шырша қаптап.
Жалған айтып тұр ма екен деп қаласың,
Жанкүйерің жырдағы тұрса мақтап.

Жасанды сүт, жалған сөз, жалған бұрым,
Жасанды боп кетер ме арман-жырым.
Мырқымбайдай аңқауды аялайтын,
Көп жолыққай, әйтеуір, алдан күнің!

БІРЕУГЕ

Өзгелерге өрең түк жетпегесін
Сен өзіңнен басқаны жек көресің,
Өміріңнің барлығын
Басқаларға
Өрмекшідей тор құрып өткересің.

Жетсем-ау деп біреудің түбіне осы
Жемтік көрген қорқаудай жүгіресің.
Әр адамның ішіне
Әлсіз жерін
Білу үшін үкідей үңілесің.

Тарлан көрсең тамам ел тамсанатын
Тас кенедей жабысып қан соратын,
Жақсы істерін жасырып,
Жаңсақ кетсе,
Жалпақ елге түп-түгел жар саласың.

Бір-біріне ешқашан өкпелемес
Туғызасың туысқа кек пен егес.
Хас дұшпанның жасаған жауыздығы
Сенікінің жанында ештеңе емес.

Озбыр ниет ойларда ішің ерге
Сендей қарау емес-ау күшіген де.
Жайсандардың қасында көп жүресің
Жақсы болып көріну үшін елге.

Жүрісіңе

«еш мінсіз» елтігесін
Жұрт тамсанып жүр сырттан көркіңе шын
Бейдауа ісік секілді,
Адамдарды
Ажалынан бұрын сен өлтіресің.

Бәрі жақсы дегенге жүгінбе құр,
Осындайға кенде емес бүгінде өмір.
Ішке бүккен бармағын, әзәзіл-ай,
Түбіріңмен жұлармын түбінде бір.

АДАЛ АДАМ

Мөлдірлікке ат басын бұрып барған,
Бір жақсылық күтеді ол тұнық таңнан.
Жаман пиғыл тоспайды ешкімнен де,
Ешкімнен де сыры жоқ бүгіп қалған.

Езуінен жиылмай күлкі керім,
Осылай-ақ күн кешсін, шіркін, ерің.
Мылтық кезеп сен оған тұрар болсаң,
Ойнап тұр деп ойлауы мүмкін оның.

Өміріңнің әр күні бір сын еді
Өзгелердің қамы үшін күрсінеді.
Сен әншейін бас шайқап қоя салған
Қиянаттан ол қатты түршігеді.

Тірлігінің туы еткен адал арын,
Жақсылардың жанарын жаба ма мұң.
Сенің жаның түршіккен қиянатқа,
Оның жаны білмеймін не боларын?!

ҚАБЫЛДАУ БӨЛМЕСІНДЕ

Алдымдағы емен есік еңселі
Кезек күтіп бағудамын мен соны.
Таразыға тартылады осында
Шындық пенен шикіліктің өлшемі.

Емен есік ел мүддесін жан-жақты
Көтергендей парасатпен салмақты.
Бала құсап жасқана енген жаңағы
Батыл басып шықты есіктен балдақты.

Қағып жұртты кететіндер қарқындап,
Сабыр сақтап отыр мұнда «салқындап».
Аттай бере шіреншектің тізесі
Амалсыздан кетті, энекей, қалтылдап.

Есіктер көп.
Кенеппенен қапталған
Қай есіктен көңіл қалған шақ болған.
Арамзаға ар жағы оның шуақ боп,
Адал жанға кем тимеген ақпаннан.

Жасытпайын деді ме екен жас ұлды,
Емен есік ішке кенет ашылды.
Қабырғадан көзі күлген көсемнің
Портреті көзіме оттай басылды.

ОБАЛ ТУРАЛЫ ОЙ

Көк тайғақта жоқ тіпті жол сенімді,
Көше түгел көк мұзбен көмкерілді.
Үлкен жолдың үстінде ойда жоқта
Нан таситын машина төңкерілді.

Ақ бөлкені езгілеп көк табаны
«Темір аттар» бірақ та тоқтамады.
Жосыла аққан өзенін машинаның
Жол сақшысы эзер деп нокталады.

«Тәңірі дәм-тұздардың, тағамдардың,
Обалы ұрып кетеді-ау адал нанның».
Деген түйсік кем келді санасына
Орақ орып көрмеген адамдардың.

Аштық арыз айтқанда қарында ұлып,
Қара нан, сен қоюшы ең табындырып.
Адамды сол кәнігі қасиеттен
Көптігіңмен кеттің бе жаңылдырып?!

Тағып мен де бүгінгі адамға мін,
Жұрттан бөлек «ақ қарға» бола алмадым.
Торғайларды тойдырып келіп қонған
Тұрдық айтып бұл нанда обал барын.

Болғанменен бүгін тоқ, торсық қарның,
Нан қадірін зиян ба зор тұтқаның?
Аштық жайлы ойлаудан бұрын өзім
Тоқшылықтан тоңмойын қорқып қалдым.

Үгіт айтып, үлгі айтып жыр, сөзбенен
Кімдер бүгін ұртында құрт езбеген,
Опа берер ме екен тек Отанына,
Обал деген ұғымды шын сезбеген.

БАЛАЛАРДЫҢ БАЛДАҒЫ

Соғыс өтіп, көз жасы құрғаса да
Кейде-кейде көңілді зіл басады, ә?!
Алып шықты кеше бір аптекадан
Бүлдіршінің балдағын бір жас ана.

Көрді-ау сәби тағдырдың қақпақылын,
Күрмелесің сен неге, ақпа тілім.
Ойшылдар-ау, шынымен таппадың ба,
Ойыншықтың осыдан басқа түрін?

Балдағы не, жүрмей ме бала билеп,
Кімдер оны түсірген нала күйге?!
Мұны анасы арнайы аптекадан
Ойыншық деп алды ма?
Жок, әрине!

Өзін қалай жасаған дәл мүсіндеп,
(Айта алмаймын мұны бір алғысым деп).
Ана мұны алған ғой,

Кұлыншағы

Қатарынан кем қалмай қарғысын деп.

Ақсатса да тағдырдың шөңгелері,
Қандай ана баласын кем көреді.
Осы боп тұр, сұмдық-ай,

Сәби үшін

Ойыншықтың әзірге ең керегі.

Маған жұмбақ, балақай, атың, әттең,
Берік еді тағдырдың дәті неткен?!
Балапаны қыранның шығарсың-ау,
Ұшамын деп қияда қапы кеткен.

Бөпем, сені бұл ағаң солай ұғар,
Бәлкім, сенің аяғың әлі айығар.

Ер жігітке кездесер біле білсең,
Қиындықтың өмірде талайы бар...

Тіршілікте соғады небір құйын,
Адам түгіл тозады темір бұйым.
Мақсатыңды ақсатпа ең бастысы,
Мақсат болмай, күресте жеңу қиын.

АЛТЫН ҰЯ

Жаныма жамандықты беттетпеген
Айналдым алтын ұя — мектеп, сенен!
Аулаңда бүршік жарған шыбық едім,
Шынардай бүгін, міне, көктеп келем.

Секілді көбелегі Көкөзектің
Бағаңды бала кезде елемеппін.
Осынау кемел шақта тебіреніп
Келеді сені ғана өлең еткім.

Ерітіп жырмен қыстың сұсын қырау,
Алдыңа келді ақын боп құсың мынау.
Жетсін деп мұратына жеткіншегім
Талаптың тарау жолын ұсындың-ау.

Несіне аянамын, ендеше, мен,
Бағасын әділ айтар елге сенем.
Кең пейіл мына жұрттың кеудесіне
Берейін хат қып жазып өлмес өлең.

АНА

Баллада

...Жанға дәру болмай жүр-ау жырларың,
Ой кеміріп, оңнан туған қайсы айың?
Ұлылықтың ұғу үшін шын мәнін,
Ұлым, саған бір әңгіме айтайын.

(Анамның әңгімесінен)

—Туған үйдің есігі тұр бекулі
Соғыс, міне, жүріп жатыр бір апта.
Эшелондар вагон-вагон жетімді
Жау қолынан ала қашты жыраққа.

Эшелондар тылға беттеп тартты алға,
Қол бұлғайды Украина орманы.
Фашистердің самолеті аспанда
Қарауылға жетімдерді алды, эне.

Сансыз бомба келе жатыр сорғалап,
Көкке қарап шырқырайды көп жетім.
Өшпенді жау өте шықты бомбалап,
Қызыл жалын отпен орап жер бетін.

Ажал ауыз салды келіп бізге енді,
Алапаттың жоқтай мүлдем тоқтамы.
«Мамалаған» жалынышты үндерді
Қырқып өтті пулеметтің оқтары.

Жатыр, эне, жараланып ыңырсып,
Жазығы не жаңа туған жандардың.
Сәби дене, сәби қолдар жүр ыршып,
Қан аралас топырақта қоймалжың.

Өшті осылай бала шақтың нұр таңы,
Сәби жүрек енді қайтып соғар ма?

Болғаны үшін большевиктер ұрпағы
Талайлары кетті өртеніп вагонда.

Катал кезең, қайғысыз жан кемде-
Соғыс кімге тигізбеген салқынын
Өне бойын ауыр сырқат меңдеген
Ортамызда жалғыз ана бартұғын.

Қасіретке кеткенімен еті өліп,
Өлмейді ғой мейірімі адамның.
Ауыр сырқат сол ананы
Көтеріп,
Вагонға әкеп салып еді сонау күн.

Өлім де көп, қайғы да көп, кесел көп,
Ананы да аямаған бұл уақыт,
«Бір жұтым су әкеп берші, көкем»,— деп,
Эрең-эрең жатушы еді тіл қатып.

Өзегіне от құйды ма жай мына
Орынынан эрең-эрең тік тұрып.
Ұмтылды ана құшағын кең жайды да,
Өрт ішіне бомба жауған ысқырып.

Жүректегі махаббаты аналық
Өрттен де әрмен лаулап тұрған шақ онда.
Қызыл тажал от ішіне оранып,
Жанып жатқан қойып кетті вагонға.

Қас қағым сәт, әрбір минут санаулы,
Самолеттер атқылап жүр оқ төгіп.
Сәбилерді етегіне ораулы
Абзал ана алып шықты көтеріп.

Ысқырынған оққа төсеп кеудені,
Төзімі бар тауқыметке қажалған.

Жанып жүріп үстіндегі көйлегі,
Өзгелерді құтқарып жүр ажалдан.

Екеу... үшеу... тағы бесеу... тағы оны,
Ең соңғылар қалған шығар, тегі, енді.
Вагондарда

Дарымаған жау оғы
Құтқарылған бала демде көбейді.

Соңғы сәби қалды ма екен табылмай,
Құшағы бос келеді ана жақындап.
Арқасында айдаһардың жалындай
Бір құшақ от алаулайды лапылдап.

Сарқып болып біздер үшін өз демін,
Келе жатыр абзал ана ертеніп.
Жетім біткен жұмып алған көздерін,
Елес болып бір кездегі еркелік.

Қанды тырнақ қарау ажал қарманып,
Жалмап кетіп бара жатыр жанды асыл.
Қызыл жалын — қызыл мыстан долданып,
Арқасында сол ананың салды асыр.

Кенет-кенет өне бойы составтың
Селк етті де, тартып берді дүркіреп.
Алдымызда арайланып аппақ күн,
Артымызда қала берді түн-түнек.

Көзімізден қызыл ұшқын ұшты бір,
Бара жатты көз ұшында от қашып.
Аяулы ана орамалын қып-қызыл
Бұлғап тұрған секілденді қоштасып.

Алыс еді жетер күндер жеңіске,
Алдымызда асу-асу белес көп.

Көз ұшында қызыл қанат періште
Тұрды сол сәт бәрімізге елестеп.

Жерге келдік жұпар шашып, гүл өнген,
Көкте күліп елжіреді ғажап күн.
Жалғыз состав қорғансыздар тиелген
Жетіп еді даласына қазақтың.

...Жетім едік. Соғыс бәрін жалмаған,
Ерте есейдік балалықтан құр қалып.
Дарқандығы даласынан аумаған,
Құшағына алды бізді бір халық.

Діліміз де, тіліміз де төселді,
Тамыр жайдык, туды бізден жаңа ұрпақ.
Менікі деп иемденсем осы елді
Ешкім бүгін қарамайды таңырқап.

Ұмытсам да соғыс салған таңбаны,
Жүрсем дағы бақыт жырын ән қылып,
Қызыл қанат періште-ана сондағы
Көз алдымнан кетер емес мәңгілік.

Екінші бөлім

МАХАББАТ, ЖАСТЫҚ ӘЛЕМІМ

ГҮЛДӘУРЕНМЕН КЕЗДЕСУ

Зеңгір көктен жұлдыз-гүлдер бүр жарып,
Ай сырғасы тұрған кезде дір қағып,
Жалаң аяқ нояндары ауылдың
Алма ұрлауға шығатынбыз ұрланып.

Мысық жүріс ептілікке мастанып,
Қаншасын жеп, қанша алманы таптадық,
Сол бір жолы алма ұрлаудың кезегін
Әлімбайдың бақшасынан бастадық.

Қарқындары қамал бұзар кіл «батыр»,
Қараң-құраң қалың баққа кірді ақыр.
О, керемет, масахана ішінде
Толған айдай толықсыған қыз жатыр.

«Қарақшылар» қалт тұра қап шетінен
Қапелімде танып қалды есінен.
Ай сәулесі өліп-өшіп сүйіп жүр,
Періштенің тамағынан, төсінен.

Бір ғажайып арман күтіп ақ таңнан,
Ару жатыр ақ білегін жастанған.
Жаңа ғана көзін ілген секілді
Сонау түпсіз ұшып келіп аспаннан.

...Ойлап тұрсам, ол бір ғажап түн екен,
Содан бері сұлулықты жыр етем.
Әлгі сұлу періште емес, пері емес
Әлімбайдың сары тәмпіш қызы екен.

Балғын қиял қуалаған күндіз-түн,
Бала едік қой, бала едік қой бүлдіршін.
Санамызға сән ой келген сол түні
Кімге қандай түс кіргенін кім білсін.

Осылайша келе ме екен жігіттік,
Біздер содан алма ұрлауды ұмыттық.
Бұл өмірде алмаңыздан мың артық
Бір тәттілік бар екенін шын ұқтық.

ЖАСЫЛ БАҚТА ЖАЗҒЫ КЕШ

Иінағашпен су алып
Қайтқан қыздай бұралып,
Ақ қайындар тербеледі айгөлек.
Мүлгиді үнсіз бақ тыныш,
Ай туды, әне, ақ күміс.
Цыган қыздың сырғасындай дөңгелеп.

Оттай таза сезіммен,
Судай мөлдір көңілмен,
Баққа кіріп бара жатыр ұл-қыздар.
Кірпіктері дірілдеп,
Жанып жатыр біріндеп,
Айдың кіші сіңлілері — жұлдыздар.

Жұлдыздардай биіктен
Күлімдеген сүйіктім,
Көкейімнен жетсем деген кетер ме ой.
Ойлап тұрсақ біз енді,
Оймақ ауыз қыз ерні
Еңлікгүлдің қауызындай екен ғой.

Қарсы ап тұнық таңдарды,
Тұрағы еткен заңғарды,

Еңлік болып елестесең сен, еркем,
Тау самалын сіміріп,
Тұяғым тасқа тілініп,
Елік болып жетем, қалқам, мен ертең.

ІНІГЕ СЫР

Інім-ау, сен де таттың ба сезімнің алғаш шарабын,
Сағатқа сонша тағатсыз сәт сайын неге қарадың?
Сырбаздық пенен серілік бойында сенің тапшы еді,
Үтіктеп жатсың асығыш шалбардың шаң-шаң балағын.

Көшені кезген тентекті бір жөнге салып бергендей,
Әмірі жүрген сотқарға перизат еді ол нендей?
Қырындай келіп айнаға он келіп, қайта он кеттің,
Өзіңді-өзің айнадан өмірде тұңғыш көргендей.

Дүрия көйлек қыздармен гүл теріп шығар көк белге,
Махаббат, жастық әуресі саған да келіп жеткен бе?
Қыз дәурен мынау ғұмырды шын сүйіп қалған шығарсың,
Көктемге сұрай көрімдік тырналар ұшып өткенде.

Жастықтың тарқап базары, алмасып жатыр көктем, күз,
Кекілді тарап айнаның алдынан біз де өткенбіз.
Егіліп жылап жырымды жатқа оқып бүгін жүр ме екен,
Ең алғаш рет именіп ернінен өзім өпкен қыз.

Арманға толып жанарың, сабырың мүлдем сақталмай,
Асыға басып сен кеттің ай туған шақта ақ маңдай.
Арбасып әлсіз елеспен елегізіп үйде мен жаттым,
Арқама бейне арқардың асығы батып жатқандай.

ҚАЛА ҚЫЗЫ

Қаланың қызы, тұра-тұр босқа қиылмай,
Далалық ұл — бұл, қимылы асау құйындай.
Қабағын керіп
Кентіңнен келген кей қызға
Кетуі мүмкін көлеңкесі де бұйырмай.

Көркінді мынау қоярдай болып көрмеге,
Көзінді, қалқам, ойната бердің сен неге?
Кеудесі бейне көріктей болған бұл пері
Кербездеу қызды ілмеуі мүмкін көзге де.

Жымыып күлме, жасандылықтан, ал сақтан,
Сүймеді деме иіліп келіп саусақтан.
Абайлап қана әзілде, қалқам, әйтпесе,
Арғымақ атқа өңгеріп кетер «ант атқан».

Жетекте кетер ол емес, соны еле сен,
Жатырқай қоймас жалынға жанын бөлесең.
Түбінде сенің түсіңе кірер жігіт бұл,
Түбіт мұрт жаңа тебіндеп келеді демесең.

Жаныңды арбап жанардан төккен көз нұры,
Мысынды басып тұрған да шығар өрлігі.
Бипаздап сөйлеп, сүйкеніп өтер мысықтай,
Қаланың кейбір пысығы деме сен мұны.

Сайранды күндер, сал-сері тірлік жай қалып,
Тұрсың ба қазір өршілдік жайлы ойланып.
Мына кеудеде тұншығып қалсаң бір сәтке,
Қалуы мүмкін мәңгілік басың айналып.

ЖҮРЕКТЕГІ БІР ҮМІТ

Күйзелістермен көп күндерімді өткеріп,
Көңілсіз тірлік жаныштап мүлдем иықтан.
Өзгені тұрмақ өзімді кейде жек көріп
Шыға алмай жүрсем тұйықтан...

Өршіл үмітім сәтсіздіктерге ұшырап,
Өмір дегенің көрінсе мүлдем далбаса,
Көңілсіз күздің көңілде сұрқай сұсы қап,
Жүрегімді мұң жауласа.

Жігіт басыммен көзімнің жасын көлдетіп,
Сол «көлге» менің толғанда әбден етегім.
Мына жалғанда барыңа сенің тәубе етіп,
Алдыңа сенің жетемін.

Білмеймін сенсіз боларын алда күн қандай,
Қарақан басты ойлап та жүргем жоқ, тегі.
Бар бейнетімді көтеріп жүрмін қиналмай,
Бақытты етер деп мені.

АҒАТАЙ ДЕУШІ ЕҢ...

Ағатай деуші ең, күтпей бір менен пенделік,
Ағатай деуші ең, ағаңа мені тең көріп,
Сол ағаң сенің сергелдең болып жүр бүгін
Сезімнің ақ жал толқындарында тербеліп.

Аңқауым, саған аға етіп өмір қойды да,
Амалсыз, міне, алданып келем ойныңа.
Абдырап тұрып адалдық жайлы ойлаймын
Ағалап келіп асыла кетсең мойныма.

Ағаңда ғажап айтылмай жүрген сыр барын
Аңқауым менің, әлі де ұқпай жүр жаның.
Ағалық менің ықыласымның артында
Аңқасы кепкен аңсаудың бұғып тұрғанын.

Албырап тұрып сендегі алау гүл ерін,
Ағатай десең, аунап бір түсер жүрегім.
Талайдан бері келемін сенің алдында
Айнытпай ойнап ағаның адал ролін.

Аңқылдай берме, аңқауым, біреу күлсе егер,
Адамда қазір аз емес шығар дүмшелер.
Арудың бәрі аңқау боп мәңгі қалмас па,
Ағаның бәрі ақ жүрек болып туса егер.

Айтуға соны оқталып барып неше мың
Алдыңа келсем айта алмай үнсіз кетемін.
Ашылмай тұрып аңғарту керек шығар-ау,
Ағалығымның алдамшы қылық екенін.

ЕСІМДЕ ЖОҚ...

*Сүйгенім бе,
Сүйгенім өмірде емес
Ұйқтасам түнде түсім,
Көңілде елес,
Өлгенше кетер емес
көңілден еш.*

(М. Мақатаев)

Есімде жоқ, біреуді сүйе алдым ба,
Соны ойласам, кетеді қиял мыңға.
Үміті бар біреуге қарайладым
Уәдемді бұзуға ұялдым да.
Ыстық сезім, қыздардың отты лебі,—
Бәрі-бәрі айналып өтті мені.
Жалынымен жанымды өртей алмай
Әлі есімде бір қыздың өксігені.
Қызық қуып және де қуып өлең,
Жүрдім рас, тойларда түніменен,
Аруларды сонда бір аймалаппын
Алаулаған жастықтың буыменен.
Ақтарып сап сол түні сезім легін,
Ал ертесін есімде безінгенім.
Уылжыған қыздардың қылығынан
Ерсілеу боп тәттілік сезінгенім.
Ақ сезімнің айдынын шайқағанға
Көңіл қоймай, сырғыппын сай табанға.
Қадірлім-ау, көкейде сен тұрғанда,
Мен басқаны сүйдім деп айта алам ба?!

Қар қылаулап тұр еді, осы есімде,
Адастық біз Алматы көшесінде.
Неге адастық білмеймін,
Бар көшенің
Білуші едік тұйығын, төтесін де.

Қар қылаулап тұр еді бел-белесте,
Жарастырып келеміз ойды елеске.
Біз автобус күтетін аялдама
Астанадан табылмай қойды емес пе...

Мен тұрғанда алам деп қандай шешім,
Сен қимапсың сезімнің балдай кешін.
Жол іздеп ем алаңдап
Дедің маған:
«Адастырдым әдейі, ал қайтесің?»

Сенің мұндай айналдым амалыңнан.
(Алтын жұлдыз жарқ етті
жанарымнан)
Ала қашып жүзінді жалтарсаң да
Аймаладым ақ ұлпа тамағыңнан.

Жаға-жеңді малшынтып жақұт қарға,
Ақырында іліктік ақық таңға.
Сен бірақ та егіліп жылай бердің,
Назадан ба, білмеймін, бақыттан ба?!

Жолымды таулар ғана емес
Тағдырдың өзі бөгейді.

Бөгейді шың-құз, шатқал мың,
Бөгейді таулар еңселі.
Қашан да махаббаттардың
Қиындық болған өлшемі.

* * *

Қуанған болам жұртпенен бірге жаны ізгі,
Қуанған болам, мамырға балап тамызды.
Қуаныш-күлкі шалқыған маңға жолатпай
Кеудемнен біреу итеріп жүрген тәрізді.

Жұбанған болам, ұмытып күнді күрсінген,
Жолдас та болдым көңілі бүтін мұңсызбен.
Жарқылдап күліп, жанында көптің жүрсем де,
Мен өзім жоқ та
Жүргендей бейне құр сүлдем.

Ән салған болам, думанды тойда жайраңдап,
Ән салып емес, тұрамын бекер айғайлап.
Өзгенің тіпті ойына сонда келмейді
Өмірде мынау жүргенің сенің қайғы ойлап.

Шалқыған болам, шаттыққа жайып дос құшақ,
Шақырар кейде адамды сондай тәтті шақ...
Армансыз жандай алаңсыз шалқып,
Ертесін
Болбырап қалам тесіліп қалған доп құсап.

Армансыз, досым, алаңсыз шақта ал күліп,
Дау-дамай кейде жүреді жүндеп, дал қылып,
Өмірде мынау қуана білген адамға
Қайсыбір кезде қайғыру дағы заңдылық.

Шаттанған болам қосылып жұртқа шат күлген,
Шаттанған болам, кетпейді бірақ дақ-кірбең,
...Әйтеуір, жаным, ауылдан өзің кеткелі
Ойларға батар осындай мінез таптым мен.

СЫР

Он бесімде-ақ тежеу көріп тағдырдан,
Айрылдым мен Айнұр қыздан ән қылған.
Жауқазын жыр жарып шықты кеудемді
Жанарымнан жауған сонда жаңбырдан.

Он сегізде от сезімдер арбасып,
Өзге қызға болдым тағы мен ғашық.
Ол да тұрды көп ұзамай ЗАГС-те
Жат біреумен сақинасын алмасып.

Жиырмамада жиі жүрек маздаған
Жыр қалды ма біз шіркінде жазбаған.
Ыза болып ынтықтырған бір қызға,
Өзімді-өзім жазым ете жаздағам...

Сан қыз алдан сезім гүлін шықты алып,
Бірімізді біріміз тек ұқпадық.
Жиырма бесте осы азаптың бәрінен
Бір қыз ақыр алған еді құтқарып.

Үйленген соң барып қана ес кірді,
Сирегендей болды және дос-құрбы.
Көктем келсе, көз сүзбеймін көк белге,
Сары күзде сағынбаймын ешкімді.

Бұрынғыдай еш нәрсені етпей мұң
От басының тыныштығын көксеймін.

Жүрек шіркін, жұлқынады кей кезде,
Бұлқынады,
Бірақ оған не істеймін?!

Кінәлі емес, тегі, бұған адал жар,
Тірлік дәмі сияқтанар маған бал.
Дегенмен де бір құпия қуаныш
Болмаған соң бұл өмірде не мән бар?!

ЖАРЫМА

Кеш оралып жүргеннен соң күнде үйге,
Көңіліңе көп күдікті түйдің бе?
Қоңыр кеште отырғаның күтініп
Шамы сөнбей үміттің де, үйдің де.

Жарқын ойлар жүрегінде жанып кіл,
Үміт көзі уақытты бағып тұр.
Күткен кезде жылжымайды сағат та
Тасбақаның жүрісіне салып бір.

«Қиын» болып жүр-ау бүгін ерлерге,
«Арып-ашып» үйге кешке келгенде
Ұйқы-тұйқы отырасың манаурап,
Ұйқтап қалып үлкенің де, кенжең де.

— Оу, әкесі аман ба,— деп,— ат-көлік,
Күлімдесең босағада тап келіп,
Мен тұрамын қарсы алдыңда,
Қалтамнан
Қырық сылтаудың су жаңасын ап беріп.

Саған сылбыр,
Өмір маған желаяқ,

Өтіп жатыр обал болды-ау демей-ақ,
Анам сынды бәйек болып алдымда
Өзіңді емес,
Отырасың мені аяп.

Сонда өзім де кетіп ойға бір бекем,
Ұятымның қоламтасын үрлетем.
Қайта-қайта елеңдетіп қоярдай
Қай мықтының қойын бағып жүрді екем.

Көңіліңде қалмай тіптен тағат түк,
Осылайша мейлі қанша сағат күт,
Бір білгенім — біз екеуміз ешқашан
Махаббатта жібермеппіз ағаттық.

Көп күтіпсің жалғыздықпен сырласып,
Мені еріксіз мысың сенің тұр басып.
Қай кезде де өзің құсап осылай,
Күте алғандар — бір-біріне шын ғашық.

НАУРЫЗҒА БЕТАШАР

Ақпан өтіп, ашылды қырдың өңі,
Адыр-белде ақ гүлдер үлбіреді.
Енді біраз күннен соң елік қыздар
Етек-жеңі елпілдей дүрлігеді.

Енді біраз күннен соң неше ғашық
Қызық қуып қырқаны кетеді асып.
Ақ махаббат секілді ақша бұлттар
Көк төсінде жөңкілер көше қашып.

Бетегелі толады бел түлікке,
Желігіп те тұрасың, желпініп те.

Жанып сүйген жүректер арасында
Жауқазындар жүреді елшілікке.

Құйқылжытар таң алды құстар да әнін,
Қысқы түннің сездіріп қысқарғанын.
Қызғалдақ боп қырларда жатыр өніп,
Жанарынан қыздардың ұшқан жалын.

Қары кетпей шың-күздың тұрсын мейлі
Бойың қалай бұл шақта сілкінбейді?!
Басқа тұрмақ байсалды ағаның да
Көңілінде бір сезім бүлкілдейді.

Егде тартып, қайтса да желік күшің,
Еліктірмей қоймас-ау елік мүсін.
Бұл көктемде жастықтың жасыл бағын
Бір аралап қайтуға еріктісің.

КЕЙДЕ

Жанданып әлем, жадырап тұрсын жер мейлі,
Жападан-жалғыз жаныңды бір мұң кернейді.
Сергелдең қылып жіберген кеше осы мұң
Есенқұл тұрмақ сері Есенин Сергейді.

Түрленіп жер-су, тұрса да жайнап жалын күн,
Жәудір көз мұңға жаныммен түгел малындым.
Мектептен қайтқан Айнұрдың сұрап портфелін
Арқалап жүрген кезімді сұмдық сағындым.

Шалқысын ел-жұрт, бақыттың шырқап шат әнін,
Аулақтап жұрттан ащы бір мұңға батамын.
Басымды даң-дұң даңғаза шудан ап қашып,
Балдырлы көлге, балыққа бара жатамын.

Алаңсыз, мұңсыз Айнұр да, бәлкім, жүр аман,
Аңсауға толы арнаймын әлі жыр оған.
Қам көңіл қылып жаратса бізді қайтесің
Қарасаз, Бірлік, қайыңдар елі — Рязань.

Сағыныш түстес сарғалдақтармен сырласып,
Саяқсып жұрттан кетемін жалғыз қырды асып.
Алдамшы сағым секілді алыс бір бақыт.
Әйтеуір, менен әлемде мынау жүр қашып.

ОИ ҮЗІКТЕРІ

* * *

Сыбдыры жоқ, сидиып тұр бау сымдай,
Сылбыр үнді басталды бір маусым жай.
Ақ қурайлар сыңсиды кеп,
Анау жыл
Арба айдаған әйелдердің дауысындай.

* * *

Сен бар жерде мұңымды ойладым қай,
Сен бар жерде тірлікті тойладым жай.
Жаным менің сен барда жайбарақат
Көгал сайда отырған қойлы ауылдай.

* * *

Әзіл айтты кеше маған тең құрбы:
— Қыздар саған неге құмар ең нұрлы?
— Жақсы қыздар жақсы ақынның алдында
Қызыл гүлдей майысады жел күнгі.

ҚҰПИЯМ ЖОҚ

Құпиям жоқ,
Болса да сақтамаймын,
Көңілім бір кірбіңсіз аппақ айдын.
Адал достың алдынан құшақ жайып
Айқарыла ашылған қақпадаймын.

Құпиям жоқ,
Бәрін де ақтарғанмын,
Сырымды айтып беремін достарға әр күн.
Құпиясы болса егер болар мүмкін
Мансап үшін ұятын сатқандардың.

Құпиям жоқ,
Болса егер білерсіздер,
Бәлкім, сіздер осыған күлерсіздер.
Құпиямды біліп ап,
Қыл мойныма
Құрық салмақ болады жүгенсіздер.

Құпиям жоқ,
Ақтарып айтам бәрін,
Ішімде жоқ жасырын сайтандарым.
...Бала қыз-ай, бар еді бір құпиям
Соны ғана мен саған айта алмадым.

ҚЫРДАҒЫ КӨКТЕМ

Жалау жырдан күтіп жүр ем несібе,
Көктем күйін өлең етіп тізермін.

Гүл қауызы түсіреді есіме
Шиедей боп үлбіреген қыз ернін.

Қырда дүбір. Кісіге жоқ еш тыным,
Диқан баба ерте тұрды төсектен.

...Бір тұтам бұлт сақалындай ешкінің
Ақ нөсерден қалып қойған кеше өткен.

Қызу науқан желбіретіп жалауын,
Қызыл отау қырдан орын тұр теуіп.

Ақ нан үшін терін төккен ағайын
Келер күздің миллиардын жүр сеуіп.

* * *

Келіп көктем — көк көктем,
көрік көктем,

Буын босап, сабырдан ерік кеткен.
Көшелерде көркемдік таластырып
Қыздар біткен қыдырғыш болып кеткен.

Тұнған сәуле, айнала тұнған арай,
Көктем келіп сырға да, жырға да бай.
Бозбаланың бездіріп түн ұйқысын,
Бойжеткеннің жүрегін қинағаны-ай.

Қызықтырып қыз көктем сырына алуан,
Көркем сурет көзіңнің нұрын алған.
Күншуақта кемпір-шал отыр, эне,
Қартайса да көзінде күліп арман...

Түстіктен сонау талықсып жетіп тырналар,
Толқынға толып, толықсып ағып жылғалар,
Қыпша бел бұлақ қытығы келіп сан аунап,
Қып-қызыл жалау күн батар кезде алаулап,
Көгорай белдер сарғалдақтарын самсатып,
Көбелек біткен көк өрім гүлден бал татып,
Толағай таулар жас талдан жұпар иіскеп,
Тотыяйын аспан одан да әрман биіктеп,
Қоғалы көлде көлбақа біткен кеңесіп,
Көгілдір белдер көкжиектермен теңесіп,
Ақ ұлпа бұлттар аспанда жүзіп, қалықтап,
Айдынды көлдер теңіз болуға барып қап,
Жапырақтарын жақұтқа малып жас тоғай,
Жап-жарық түнде жалаңаш жүзіп аппақ Ай,
Қызыл іңірің көгілдір түнге ұласып,
Бозбала жігіт бүлдіршін қызға сыр ашып,
Ақ қыстан кейін қонғандай бейне бақ қырға,
Жаужапырақтар алақан тосып ақ нұрға,
Кеудемнен менің сезімнің селін көшіріп
Қоңыраулатып, көктемім келіп қалдың ба?!

Күз келе жатыр,
Бар ашуменен
Найзағай бұлтты осып қалады,
Сыңсиды бақтың арасында эрең,
Көктемнен қалған ғашықтар әні.

Күз келе жатыр,
Дәурені біткен
Қаз-үйрек жолға қамдана берді.
Жиделі сайда сәулені күткен
Алқоңыр түндер арман-ау енді.

Бүрісіп қалған көкпекті көріп,
Көңілі гүлдің мұздап тынғандай.
Ағылда-тегіл төкпекші болып
Желіні бұлттың сыздап тұрғандай.

КҮЗГІ ЫРҒАҚТАР

Ырғай басы ызың қағып арадай
Қамсыз-мұңсыз қалғып жатыр дала жай.
Қайың, талдар именеді, бейнебір
Қайың жұртқа келген күйеу баладай.

Ағаштардың сидаң тартқан боз басын
Отыз рет көрген екем өз басым.
Терезеден еріп аққан боз қырау
Елестетті өткен жаздың көз жасын.

Бақты кезіп бар қызықтан бос қалған
Сары самал салқын леппен есті алдан.
Дүние әлем вальс билеп балқиды,
Төксе құстар құмыр үнін аспаннан.

Күз келсе де жасыл жазға қош демен,
Бәрі айналып соғады ұлы көшпенен.
Көк теңізге көлбей түскен маяктай
Көкейімде үмітім бар өшпеген.

Көрсете алмай тірлік шіркін бір қалып
Қураса да тұрған терек ырғалып,
Аты өшпеген ақындардай бір көктем
Жүрегімде жатады ылғи бүр жарып.

ДАЛА. ҚЫС. ЖОЛАУШЫ.

Аныраған ақпанның өктем желі
Шымшып-шымшып өтеді беттен мені.
Шыр көбелек айналып түседі қар,
Алма ағаштың гүліндей көктемдегі.

Шанадағы ат шабысқа сағы сынбай,
Келеді ағып арманның ағысындай,
Белес-белдер барады шұбатылып,
Білем-білем жылқының қазысындай.

Құла бестім сілтейді қалай-қалай,
Даусым шығып кетеді абайламай.
Шыр көбелек айналып бара жатыр
Аппақ әлем жарқырап шар айнадай.

Қарсы желге қасқая бетім беріп
Ызғырықтың отырмын өтінде нық.
Ақ төс итім алқынад,
Ат-шана емес,
Алтайы түлкі қуған секілденіп...

* * *
«Қалада жүр ақынның ірі-ұсағы,
Бәрі де ұлы болуға тырысады.
Қалмай сен де қатардан бармайсың ба?»—
Бір ағайым осылай ұрысады.

Бағым жанбай жүрген бір баладай-ақ,
Ағам мені көргенде қалады аяп.
Жағам кетіп жайлауға, жайраң қағып
Келе жатсам көшеде жалаң аяқ.

Кетсем алыс емес қой Алматың да,
Сол жерде жүр мықты ақын жолдасым да.
Шалғы шауып жүрген соң, шалап ішіп
Ағам мені қоспайды заңды ақынға.

Жырлағанда көзден жас ағызатын,
Жүрді кеше қалада нағыз ақын.
Қарыс қадам жердегі Қарасазын
Қарс айрылып жүрегі сағынатын.

Тарғыл тасын сағынған тарлан аға
Ортақ бүгін қалаңа, тау, далаңа.
Өгей бала өлеңде болмау үшін
Мен де барып қайтайын сол қалаңа.

Қаз-қаз басып анамның «тәй-тәйімен»,
Жігіт болып әкемнің айқайымен
Өскен ауыл ұлы едім,
Ертең осы
Қалаңа да бір барып қайтайын мен.

Қала бейне ұнайды сәніменен,
Дала кейде сынайды шаңыменен.
Қала, дала, аспан тау, ақ шағыл құм,
Ортақ ұлмын бәріңе, бәріңе мен.

Төбесінен төгетін Күн жылуын
Төрт құбыла әлемнің ізгі ұлымын.
Ақынымын аядай ауылымның
Жер шарының кәдімгі тұрғынымын.

Әлем мұңын өзімнің дертім еттім,
Өлең-жырын өлкемнің еншілеппін.
Перзентімін Жетісу — туған жердің,
Ақынымын бар құрылық, континенттің!

ЖЫР ТУҒАНДА

Алып кел қаламымды, Дәурен балам,
Жалғайын жырдың жолын жалғанбаған.
Алдымнан шықты тағы шырқау шабыт
Алты ай жаз ала бұлтын армандаған.

Санамда жарқ-жүрқ етіп жанған оттай
Күй келсе отырар кім ойға батпай.
«Тұяғы» қаламымның тысырлайды,
Кермеде тықыршытып қойған аттай.

Осылай шырай беріп күлкіне қыр,
Сіркіре, ақ жаңбырым, сіркіре нұр.
Құлазып күз күніндей тұрған жаңа
Құлпырып сала берсін шіркін өмір.

СЕНІҢ БАҒАҢ

Арманымды ауыр оймен жаншымай,
Өлеңімді келем өрге қамшылай.
Күннен-күнге құнығамын,
Аң іздеп
Қырдан-қырға желе жортқан аңшыдай.

Жолдас — өлең, сырлас — өлең, дос — өлең,
Соған ғана жазылғандай пешенем,
Шындықты айтып өлең туса шырылдап,
Нәрестедей қолыма алып көтерем.

Ару болып шықса алдымнан осы өлең,
Жарым, саған демей-ақ бір «кеше гөр»
Қарғысыңды ақ батадай қабылдап,
Қыз-өлеңді алып қашып кетер ем.

Өлеңге өмір қойғаннан соң құштар ғып,
Жарым, сен де жасамассың іштарлық.
Анасысың сен ақынның,
Ал ана
Баласына жасай алмас дұшпандық.

Жақсы жырым туар болса бір жаңа,
Жарым менің, жаның сенің ырза ма?
Жай әншейін әйел болып қаларсың
Өлең мені тастап кетсе біржола.

Сенің нарқың аналықпен өлшенер,
Әйел болып қана қою — келте өнер.
Ақын ақын бола алады,
Жүректе
Сәбилігін сақтап қалған болса егер.

АҚЫН АҒАҒА

Түтін едік тірлігіне орамды,
Біле алмадық қай жымысқы қол алды.
Ойда жоқта біздің үйден таптырмай
Аға, сенің жыр кітабың жоғалды.

Сол күн біздің сабырымыз сарқылды,
Сол күн біздің қабағымыз салқын-ды.
Тар бөлмені талай рет қопардық,
Жоғалтқандай ат басындай алтынды.

Шашылғандай шаңырақтың ырысы,
Жұбайыма алдым біраз ұрысып.
Біздің үйді нұрға бөлеп тұратын
Шат көңілдің шытынады шынысы.

Жар алдында қысыл, мейлі, қысылма,
Жарылардай эзер төздім бұл сынға.
...Жыр кітабың ойда жоқта жоғалған
Жатыр екен жастығымның тысында.

Жалын жырмен жайлы таңға аттанып,
Жинағыңды жатқан екем жастанып.
Жарым тұрды

Сол бір сәтте қос тамшы
Жанарынан үзілуге шақ қалып.

Келген едім қызу істен қалжырап,
Жырыңды оқып кетіпін мен балбырап,
Жоғалады адамдар да, алтын да,
Жоғалмайсың жасын жыр боп сен бірақ!

КӨЛЕҢКЕ

Таппаса да тың теңеу, дара сурет.
Жылтыр жырдың жазып жүр жаңасын көп.
Бір сәт қояр сені де көтермелеп,
Атақты ақын түбінде боласың деп.

Данасынып әркімге дәріс ашып,
Ал ішінде мұңкиді жаны сасық.
Көзге мақтап,
Содан соң таланттардың
Табанының астына тары шашып.

Жүрсе де оны тұрасың даттай алмай,
Қарасының өзі де ақ бояудай.
Бұрқыратып жазады,

Сен жүргенде

Қара орманнан қамшыға сап таба алмай.

Алдамшы деп сен іштей жүрсең біліп,
Ай мен күнге жұрт оны жүр теңгеріп.
Сенде бір де мақтау жоқ
Алғысы оның
Жатқан кезде жиналып бір том болып.

Баянсыздар бағамды білмеді деп,
Ойлы жігіт, сен іштей жүрме жүдеп.
Ондайлардың өмірде кейде өзінен
Көлеңкесі жүреді ілгерірек.

ЖАУАП

Сен: «Ана жылы албырт мінезді, аңқылдақ ақын досың бар еді, қазір сол қайда?»— дедің.

Қалды ол белден аса алмай,
Ұраны: «Тек жүр! Абай жүр!»
Шындығын сыртқа шаша алмай
Ішінде өлді талай жыр.

Өлтірді іште жыр талай,
Ойлары — үй-жай, орманы.
Ақын боп асау бұрқамай
Аяңдап жүрсе болғаны.

Ондайды ақын деген кім,
Әлгіндей болса тілегі
Бай болам жұрттан дегеннің.
Өзі де өлі, жыры өлі.

Солайша өшті бір ақын
Жырымен шашқан нұрлы ұшқын.
Өзгертіп өлең мұратын,
Өгізі болды тірліктің.

Жіберсе егер еркіммен,
Оранып ыза-отқа мен,
Сәбиін өзі өлтірген
Анадай оны соттар ем!

Қиялды жарыстырады.
Сезімнің магистралі
Шекісіп шикі үміттерім,
Зарядтар қағыстырады.

Таласа асқақ бір әнім,
Келеді дастан құрағым.
Арманның эшелондарын
Алысқа аттандырамын.

Жанымның жарық шырағы,
Жыр туса, жанып тұрады.
Жүрегім — экватордай
Бар ойды тоғыстырады.

Жетелеп жолдар ғарышқа
Арманға алға, алысқа,
Жыр сезім — рельстерім
Мәңгілік қозғалыста.

ТІРЛІК ТОЛҚЫНЫ

Білген соң жыр бағасын, сөз бағасын,
Ойдың да қиынына кез боласың.
Өнерде өрісімді кеңейтем деп
Өршисің, өртенесің, қозданасың.

Жүрген соң жыр-мұхитта өлең іздеп,
Толқынмен дөңбекшиді кемеріміз көп.
Кей кезде сәтсіздікке ұшырадық,
Сенбейтін адамдарға сенеміз деп.

Оп-оңай арба сынып, ат өлмегі,
Аңқауға өмір неткен қатерлі еді.
Жүретін шақ та болар аңдап басып,
Адамдай жалдамалы пәтердегі.

Жүрсең де албырттықты қоя алмай тым,
Жайың бар жайлап басып аялдайтын.
Сонарда сорым қайнап қалмасын деп,
Ақ қармен көз алдаған қояндайсың.

Бәрібір тұрмайды бұл күйің ұнап,
Жүресің жиі адасып, жиі құлап.
Жеңіл шақ желдей есіп өте шығар,
Иықта батпан-батпан қиыны қап.

ОТЫЗҒА КЕЛГЕНДЕГІ ОЙ

Уақыт зымырауға асқан епті,
Жаным-ау, жылжып отыз жас та кепті.
Бақыттан басы айналған балауса кез
Баянсыз ол да біздің бастан өтті.

Көшеден көңіл енді үйге асығар,
Сырластан бұрын бізге сыйлас ұнар.
Аңғырттау кешегі албырт көңілімнің
Ақылға байлап қойған бұйдасы бар.

Үзіп ап сол бұйданы жалғадым мың,
Арыны қатты-ау әлі арманымның.
Ардақ ел, парызымды ақтау үшін
Ар-ұят қайда айдаса, сонда жүрмін.

Тұрғанда кемел шақтың кезі келіп,
Айтар жан табылар-ау сөзіме құп.
Мергеннен мезгіл атты жасырынып,
Жүр әлі жүрегімде сезім-елік.

Албырт шақ, кешегі өткен арманды шақ,
Жаярсың жырым болып алдан құшақ.
Түрім бар жанатұғын маздап ұзақ,
Өртенген жаз соңында орман құсап.

АЛТЫН БАЛЫҚ

Мен жетпеген бар әлі алыс бір ән,
Сол әнменен түбінде таныстырам.
Бір арманға қол созым жетпей қалып,
Бір бақыттан сәл ғана қалыс тұрам.

Қол бұлғайды алыстан бір ән — арман,
Соны қуып өтер-ау, сірә, жалған.
Бір қуаныш құт болып қонып жатса,
Бір сәтсіздік түнеріп тұрады алдан.

Мен жетпеген бар әлі алыс бір ән,
Сол әнменен жанымды табыстырам.
Батып-шығып жүретін су бетінде,
Мен өзімді қалтқымен салыстырам.

Батып-шығып жүрсем де қалтыл қағып,
Бағалар жұрт бір күні парқымды анық.
Қалтылдаймын қалтқыдай қармағымда,
Жатқан сынды бұлқынып алтын балық.

М А З М Ұ Н ы

Бірінші бөлім

ӨМІРІМ МЕНІҢ ӨЛЕҢІМ

Ақтарылу	3
Коммуниспен әңгіме	4
Ардагерлер	5
Панфиловшылар паркінде	6
Ұлы бастама	7
Қызыл тулар	8
Анама	9
Мұғалім	10
Кептерлер	11
Шекара көріністері	12
«Бірлікке» бара жатқанда	13
Суықтөбемен сырласу	15
Мекенім	16
Аман бол, аға!	17
«Жасанды қас, жалған мең...»	18
Біреуге	19
Адал адам	20
Қабылдау бөлмесінде	21
Обал туралы ой	22
Балалардың балдағы	23
Алтын ұя	24
Ұлымды сағынғанда	25
Жұмбақ әлем жайлы жыр	26
Ана (Баллада)	27

Екінші бөлім

МАХАББАТ, ЖАСТЫҚ ӘЛЕМІМ

Гүлдәуренмен кездесу	31
Жасыл бақта жазғы кеш	32
Ініге сыр	33
Қала қызы	34
Жүректегі бір үміт	35
Ағатай деуші ең	36
Есімде жоқ	37
«Қар қылаулап тұр еді...»	38
«Асыл құрбым...»	39
Тау қызына хат	—
«Қуанған болам...»	41
Сыр	42
Жарыма	43
Наурызға беташар	44
Кейде	45
Ой үзіктері	46
Құпиям жоқ	47
Қырдағы көктем	48
«Келіп көктем...»	—
«Түстіктен сонау талықсып...»	49
«Күз келе жатыр...»	50
Күзгі ырғақтар	—
Дала. Қыс. Жолаушы	51
«Қалада жүр ақынның ірі-ұсағы...»	52
Жыр туғанда	53
Сенің баған	54
Ақын ағаға	55
Көлеңке	56
Жауап	57
«Сезімнің магистралі...»	58
Тірлік толқыны	59
Отызға келгендегі ой	60
Алтын балық	61